

Rapportage Visitatie Nationaal Park Nieuw Land

door de Visitatiecommissie Nationale Parken

Lepelaarplassen © Marjolein den Hartog - Kissmyart

6 maart 2023

1. Inleiding

De visitatiecommissie Nationale Parken is per 1 januari 2021 ingesteld door het kernteam Nationale Parken en het Samenwerkingsverband Nationale Parken. De visitatiecommissie adviseert of een nationaal park zich ontwikkelt in de richting van de standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park en of en hoe een park daaraan kan voldoen. De visitatiecommissie bestaat uit:

- Eric Luiten (voorzitter)
- Agnes van den Berg
- Stefan Hartman
- Marian Jager-Wöltgens
- Merel Soons

Het Nationaal Park Nieuw Land (NPNL) bestaat als samenwerkingsverband pas een kleine vijf jaar, maar heeft zich in die tijd sterk ontwikkeld. De deelnemende partijen beheren met elkaar een kleine 30.000 hectare *wetland* en stemmen de ontwikkeling daarvan en de communicatie erover af. De provincie Flevoland levert de voorzitters van de stuurgroep en de projectgroep van het Nationaal Park". NPNL is lid van het Samenwerkingsverband Nationale Parken en in dat kader heeft het park het initiatief genomen tot het faciliteren van een onafhankelijke visitatie. Voorliggende rapportage is de geïntegreerde weerslag van onze interpretatie van de aangeleverde stukken (zie bijlage 2), de zelfevaluatie door het NPNL-samenwerkingsverband, het bezoek aan het gebied, de gesprekken met vertegenwoordigers van het samenwerkingsverband en belanghebbenden van het park en de discussies binnen de commissie.

Oostvaardersplassen © Marjolein den Hartog Kissmyart

2. Vraagstelling

De stuurgroep van het Nationaal Park Nieuw Land verwacht van de commissie een waardering over de vraag of en in welke mate het NPNL zich ontwikkelt op elk van de twaalf criteria van de Standaard voor gebiedsaanduiding Nationale Parken en op basis van deze waardering een advies over de mogelijke, wenselijke en/of noodzakelijke vervolgstappen. NPNL heeft aangegeven het op prijs te stellen als de waardering en het advies concreet zijn en handreikingen bieden voor de vraagstukken die binnen Nieuw Land leven.

NPNL heeft daarnaast de volgende drie onderwerpen als specifieke aandachtspunten meegegeven:

1. Organisatie van het samenwerkingsverband: specifiek een waardering en advies over (a) de effectiviteit, bestendigheid en efficiëntie van de samenwerking (governance) van de acht partners en andere betrokken partijen in de realisatie van de ambities en opgaven, zoals onder meer beschreven in het NPNL-handvest en (b) de wijze waarop en mate waarin het nationaal park, het samenwerkingsverband en de samenwerkingsafspraken zijn verankerd binnen de organisaties van de acht partners.
2. Werkwijze van het samenwerkingsverband: specifiek een waardering en advies over de werkwijze met strategieën, spelregels en handreikingen uit het handvest en de mate waarin deze in de praktijk bijdragen aan de realisatie van de ambities en opgaven van het samenwerkingsverband.
3. Grote maatschappelijke (transitie)opgaven: specifiek een waardering en advies of en in welke mate het samenwerkingsverband met NPNL een bijdrage levert (of kan leveren) aan de grote maatschappelijke (transitie)opgaven op nationaal niveau (zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied, het Programma Natuur en de opgaven uit de Nationale Omgevingsvisie) en op regionaal niveau.

3. Visitatie

Op 1 februari 2023 vond het feitelijke visitatiebezoek plaats. De voorzitter (Michiel Rijsberman) en secretaris (Mark Waaijbergen) van de Stuurgroep NPNL ontvingen de commissie in Lelystad. Na een korte introductie is de commissie in een paar uur per busje rondgeleid in (een deel van) het Nationaal Park. IJsbrand Zwart (van het Staatsbosbeheer) was 'gids' tijdens deze excursie.

Vervolgens hebben leden van de commissie groepsgewijs gesproken met verschillende vertegenwoordigers van:

- Ondernemers/gastheren binnen en buiten het Nationaal Park
- Organisaties betrokken bij educatie
- Medewerkers van de terreinbeherende organisaties Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Flevo-landschap
- Marketing- en communicatiepartijen (de marcom-community)
- Waterbeheerders: Rijkswaterstaat Midden-Nederland en Waterschap Zuiderzeeland
- Leden van de Projectgroep NPNL

Tot slot heeft de commissie¹ gesproken met de Stuurgroep NPNL waarin de eerste bevindingen zijn gedeeld.

Na de beraadslaging zijn de algemene bevindingen van de commissie als volgt:

- Het NPNL is gebouwd op een goede samenwerking tussen acht partners: terreinbeherende organisaties binnen de parkgrenzen, gemeenten Lelystad en Almere, Waterschap, Rijkswaterstaat en de Provincie. Het omvat internationaal belangrijke, unieke natuur vol overgangen van land naar water. Het gebied is van groot belang voor zowel broed- als

¹ Commissielid Stefan Hartman was door omstandigheden verhinderd.

trekvogels en het beheer wordt hierop afgestemd. Ervaren beheerders en een ambitieuze, samenhangende ontwikkelingsvisie bieden een stevige basis voor een Nationaal Park met natuur van wereldklasse, nu en in de toekomst.

- De commissie is zeer onder de indruk van wat er in minder dan vijf jaar door NPNL is opgezet. De progressie is zeker niet in de laatste plaats bereikt door de trekkersrol die de provincie Flevoland heeft vervuld. Het College van Gedeputeerde Staten is de uitdaging aangegaan die ontstond na de aankondiging van het programma Nationale Parken van Wereldklasse door de toenmalige staatssecretaris van LNV. De visitatiecommissie treft de deelnemers van het Nationaal Park in een interessante fase van bezinning op het evenwicht tussen intensievere samenwerking en de bestending en het koesteren van de verantwoordelijkheid per deelgebied. In dat licht heeft de commissie in alle gesprekken gevraagd naar de meerwaarde van het NPNL ten opzichte van de samenstellende 'delen', zowel inhoudelijk en territoriaal als organisatorisch en bestuurlijk.
- Alle partijen erkennen die meerwaarde en zien die desgevraagd vooral in het samenhangende ruimtelijk perspectief en investeringsprogramma, het gezamenlijk benaderen van subsidiënten, het leren van elkaars ervaringen met het terreinbeheer in een professionele netwerk omgeving, efficiency met betrekking tot de communicatie en daarmee bereiken van nieuwe doelgroepen (inclusief internationale toeristen), het ontwikkelen van een meer complete (meerdaagse) bestemming, het (met name vanuit natuur- en waterbeheer) beter kunnen voldoen aan gezamenlijke opgaven vanuit Natura2000, Kader Richtlijn Water (KRW), waterveiligheid, en de mogelijkheden voor de uitvoering van pilots en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek.
- NPNL is een accelerator gebleken in de gebiedsontwikkeling. De ontwikkeling van poorten tussen steden en park getuigen van een goed afgestemde concretisering van de voornemens. Afzonderlijke beheerders refereren graag aan het 'stempel' van Nationaal Park als bevestiging van de bijzonderheden van hun gebied. De betekenis daarvan in de planologische arena is ook substantieel. De status van Nationaal Park versterkt de positie en het gewicht in het omgevingsbeleid bij de afwegingen die moeten worden gemaakt inzake de uitwerking van maatregelen voor bijvoorbeeld hoogwaterveiligheid en naar verwachting ook inzake de tracering van de 380kV-lijn of stadsuitbreidingen van Almere en Lelystad.
- De commissie ziet kansen in het educatieve potentieel van het Nationaal Park, in de opschaling van de nu nog afzonderlijk geformuleerde en nageleefde natuurdoelen en een meer strategisch ingezet beschermingsbeleid, in de uitnodiging tot deelname aan maatschappelijke organisaties en burgers, in het ontwikkelen van monitoring en in de uitwerking van het belevingsconcept, ondersteund door museale voorzieningen. Deze kansen zijn in de volgende paragraaf ingeleid en uitgewerkt.

Marker Wadden © Allwrite

4. Rapportage

De rapportage is opgebouwd op basis van de onderwerpen, benoemd in de Leidraad, behorende bij de Standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park. Een nieuw departementaal beleidsprogramma Nationale Parken is aanstaande maar nog niet definitief vastgesteld. Vandaar dat voor deze visitatie wordt uitgegaan van de vigerende Standaard en Leidraad. De commissie heeft de adviesvraag geïnterpreteerd als een aanmoediging om waarderingen te geven. We hebben ons daarbij beperkt tot drie niveaus (goed/voldoende/matig) per criterium, met steeds een korte toelichting.

Deel I De drie specifieke aandachtspunten

Organisatie

De organisatie van NP NL is in lijn met de (formele) organisatie zoals die bij een aantal andere Nationale Parken bestaat: een stuurgroep waarin alle direct betrokken overheden en organisaties zijn vertegenwoordigd, en een projectgroep met een onafhankelijke voorzitter, die tevens secretaris is van de stuurgroep. In de projectgroep hebben de ambtelijke vertegenwoordigers van betrokken organisaties zitting. Anders dan bij de andere Nationale Parken heeft NP NL als voorzitter de gedeputeerde van de provincie Flevoland. De provincie vervult daardoor een prominente rol, bestuurlijk en operationeel. De commissie ziet de grote voordelen van dat adoptieouderschap in de startfase van de afgelopen jaren, maar wijst de samenwerkende partijen op de optie om toe te werken naar een onafhankelijke voorzitter die de continuïteit kan waarborgen en met gezag kan duwen naar en trekken aan alle partijen binnen en buiten de parkorganisatie, dus ook de Provincie.

Uit de stukken die er liggen (zoals Ontwikkelingsvisie, Handvest, Leidraden en Handleidingen) en de gesprekken die met de stuurgroep en de projectgroep zijn gevoerd hebben wij kunnen constateren dat er bij iedere partij de wil is om samen het NP NL goed neer te zetten en zoveel mogelijk van de Ontwikkelingsvisie te realiseren. Er zijn wel verschillen in de wijze waarop wordt ingezet op de samenwerking. Dat heeft vaak te maken met de mate waarin de overheden en maatschappelijke organisaties de middelen en menskracht hebben om de gewenste inzet te leveren, en de balans tussen eigen profilering ten opzichte van de profilering van het NP NL. De wil en de ambitie is er wel, maar de uitvoering vraagt extra aandacht.

De suggestie in de Ontwikkelingsvisie om een stichting Nationaal Park Nieuw Land op te richten en zo een rechtspersoon te vormen heeft volgens de partijen op dit moment geen prioriteit. De Stuurgroep heeft in 2022 besloten geen verdere verkenning te doen voor de oprichting van een juridische entiteit. Geconstateerd wordt dat NP NL met de huidige organisatie mooie dingen heeft bereikt en dat die ook past bij de bestuurlijke cultuur van Flevoland waarin men de lijnen kort wil houden en elkaar op projectniveau goed weet te vinden. Toch kan een juridische constructie opportuun worden vanwege de voordelen van eenduidige vertegenwoordiging, vanwege de juridische bestendigheid en continuïteit van het NP NL op langere termijn, vanwege het groeiende belang van opdrachtgeverschap en wellicht werkgeverschap vanuit het NP NL en vanwege de mogelijke wens om van nieuwe NP-voorzieningen de eigenaar te worden. Daarom adviseert de commissie om ondersteund door externe bestuurlijke en organisatorische deskundigheid te onderzoeken welk juridisch construct voor nadere samenwerking het meest geschikt is. Zo kan expliciet worden gemaakt in hoeverre het predicaat 'nieuwe stijl' ook in bestuurlijke zin invulling kan krijgen. Een juridische constructie kan ook een initiatief zijn dat naast de huidige Stuurgroep zou kunnen bestaan, vanwege formele bezwaren van deelname aan een rechtsvorm door sommige partijen, zoals aangegeven door Rijkswaterstaat.

Het is begrijpelijk dat NP NL sinds 2018 vooral inzet heeft gepleegd op communicatief niveau om het NP goed op de kaart te zetten. Daarmee is al veel bereikt. In 2021 is de educatiestrategie vastgesteld. Uitwerking en invulling daarvan is in 2022 gestart. Om NP NL meer te laten zijn dan een afspraak onder overheden en terreinbeheerders is het nodig om ook andere stakeholders te betrekken. Dit werd duidelijk in het gesprek met maatschappelijke organisaties en

vertegenwoordigers uit de gastvrijheidseconomie. De in de Ontwikkelingsvisie genoemde Maatschappelijke Adviesraad is er niet gekomen, en ook de recreatiesector is niet bij de Ontwikkelingsvisie betrokken geweest. Desondanks is met name die sector heel enthousiast over het concept Nieuw Land en zeer bereid om hier ook in het eigen bedrijf en samen met andere ondernemers verder vorm aan te geven. De komende vijf jaar zal er structureel aandacht moeten zijn voor het uitbouwen van draagvlak voor het NP NL door meer externe stakeholders te betrekken en te benutten. Door hen een plek in de organisatie te gunnen of op een andere wijze.

Werkwijze

De werkwijze van NP NL voldoet in deze eerste ontwikkelfase over het algemeen prima aan de eisen van een NP. De inhoudelijke basis daarvoor is de Ontwikkelingsvisie; met het ondertekenen van het Handvest en het opstellen van Leidraden, Handleidingen en een Merkgids is er veel werk verzet om de samenwerking binnen NP NL handen en voeten te geven.

De projectgroep is nu het coördinatieteam van het NP NL, samengesteld uit werknemers van de afzonderlijke partners en dus afhankelijk van hun inzet en beschikbaarheid. De commissie constateert een waarschijnlijke onbalans in de komende jaren, tussen de ambities om de overkoepelende initiatieven en belangen steviger te gaan uitwerken en de werkwijze waarop nu wordt vertrouwd. De afstemming en coördinatie binnen de overlegstructuur van het NP NL moeten door de medewerkers van de afzonderlijke organisaties en binnen dezelfde beschikbare tijd 'erbij' worden gedaan. In de huidige constellatie zullen de inspanningen voor de eigen organisatie en het eigen terrein prevaleren boven de loyaliteit naar de samenwerking. Dat begint nu al te knellen. De Ontwikkelingsvisie uit 2019 bepleit tegen die achtergrond de oprichting van een Programmabureau dat de verantwoordelijkheid zou moeten krijgen voor die kwesties die qua schaal of belang uitstijgen boven de reikwijdte van de afzonderlijke partners. Uit de relevante, recente documenten van het NP NL herleiden we onder meer de behoefte aan een kwartiermaker voor de Kennisagenda, een huisstijl- en merkregisseur, juridische coördinatie, een bezinning op de financieringsstrategie en educatiecoördinatie (zie de bronnenlijst in Bijlage 2). De commissie denkt daarom dat de oprichting van een Programmabureau de kwaliteit van het werk op het niveau van het hele NP NL een echte impuls kan geven. Het bureau kan het *pièce de résistance* worden van de tweede ontwikkelingsfase.

Zoals al in het eerdere blok aangegeven zal er wel aandacht moeten zijn voor de verschillen in ervaring en inzetbaarheid van de participerende partijen. Zij zullen de plannen en projecten in hun organisaties voldoende moeten verankeren en prioriteit moeten (blijven) geven, en ook meewerken om de uitstraling van het NP NL meer inhoud te geven.

Grote opgaven

De mate waarin het NP NL een rol van betekenis kan spelen bij de grote ruimtelijke transitie in Nederland is alleen globaal door de commissie te beantwoorden. De leden hebben zich niet apart verdiept in de mate waarin de waarden die ten grondslag liggen van het concept NP NL andere ontwikkelingen mogelijk of onmogelijk maken. In de Ontwikkelingsvisie wordt in het hoofdstuk Koppelingkansen verbinding gelegd met nationaal en regionaal omgevingsbeleid. In het document over de Financieringsstrategie voor het NP NL wordt ook ingegaan in de mate waarin koppelingen met andere beleidsterreinen en initiatieven financieel gunstig zouden kunnen uitpakken. Daar heeft de commissie niet veel aan toe te voegen. En passant is het de commissie wel opgevallen dat er in onze ogen in de Ontwikkelingsvisie nogal stoere suggesties zijn getekend voor een ruimtelijk energieoffensief in het Markermeer. Dat lijkt ons ongepast gezien de inzet op natuur. We kunnen ons voorstellen dat het NP maatregelen treft gericht op energieneutrale voorzieningen die van belang zijn voor het gebied zelf, en het daarbij laat.

In algemene zin wil de commissie wel het betoog van Rijksadviseur Jannemarie de Jonge ondersteunen om de Nationale Parken en hun omgeving te beschouwen als kraamkamers voor nieuw omgevingsbeleid: *“Bij het concept Nationale Parken nieuwe stijl is nadrukkelijk gekeken naar die andere opgaves: Hoe krijg je Nederland weer schoon, de bodem, de lucht, het water? Maar ook: Hoe kunnen we de parken groter maken, zodat ze minder kwetsbaar zijn. Hier is een*

model voor uitgewerkt met een zonering van een kerngebied, waar de natuurlijke processen en de natuurwaarden primair zijn. Daarom heen ligt een landschapsontwikkelzone, waarin het landgebruik afgestemd is op de natuurwaarden in het kerngebied. (...) Ik denk dat de Nationale Parken nieuwe stijl met het zoneringsmodel van natuurkernen en landschapsontwikkelzonemodel kunnen staan voor hoe we ook elders in Nederland het landgebruik kunnen richten op de afgesproken natuurdoelen. En hoe samenwerking in een ruimere regio daaromheen voor betrokkenheid zorgt. Je kan met zo'n Nationaal Park dus oefenen hoe je ook in de rest van Nederland de waarde van en verantwoordelijkheid voor natuur en landschap kan opkrikken” (Jannemarie de Jonge in: Nieuwsbrief Nationale Parken - 30 mei 2022).

Deel II De criteria volgens de Standaard en de Leidraad

Onderstaande tabel geeft de bevindingen per criterium uit de Leidraad behorende bij de Standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park. Per criterium worden de belangrijkste observaties van de visitatiecommissie samengevat en voorzien van een aantal aanbevelingen. Ook wordt een globaal waarderingsoordeel met korte toelichting gegeven in drie gradaties: *goed, voldoende en matig*. Bij het vaststellen van dit oordeel is rekening gehouden met het vroege ontwikkelingsstadium waarin NP NL zich bevindt. De rapportage is opgebouwd op basis van de negen onderwerpen, benoemd in de Leidraad, behorende bij de Standaard voor de gebiedsaanduiding Nationaal Park. Een nieuw beleidsprogramma Nationale Parken is nog niet definitief vastgesteld. Vandaar dat voor deze visitatie wordt uitgegaan van de vigerende Standaard en Leidraad.

Criteria	Observaties	Advies
1 Natuur en Landschap	<p>De natuur in NP NL is overweldigend. Het is evident dat de combinatie van terrestrische aquatische natuur, die zich ontwikkelt op door mensen nieuw gecreëerde condities, substantieel bijdraagt aan internationale natuurwaarden. Het uitgestrekte moeras- en zoetwatergebied is van belang voor broed- en trekvogels. Het gebied is internationaal onderscheidend en tegelijkertijd iconisch voor Nederland ('nieuw land', natte natuur, grote grazers). Door zijn uitgestrektheid en de grootschalige natuurlijke ontwikkelingen op nieuw aangelegd land is NP NL ook onderscheidend t.o.v. andere Nederlandse wetlandnatuur.</p> <p>In de eenmaal aangelegde nieuwe landschappen spelen natuurlijke processen een grote rol. Om de hoge natuurwaarden van de vroeg-successionele stadia in de ontwikkeling van de landschappen te behouden is wel beheer nodig, in de vorm van hydrologische 'resets' en populatiebeheer van de grote grazers. Dit beheer lijkt adequaat</p>	<p>NP NL biedt kansen voor bijdragen aan Internationale Biodiversiteitsdoelstellingen (CBD), Sustainable Development Goals (Life on Land, Life under Water), Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, KaderRichtlijnWater en Ramsar-doelen (internationale overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis). Met name de koppeling tussen biodiversiteits- en waterkwaliteitsdoelen in het Markermeer is een goed voorbeeld van een win-win situatie. Klimaatrobuuste bossen in het natuurlint bieden kansen voor klimaatadaptatie en -mitigatie.</p> <p>De grootschalige, weidse natuur in de natuurkernen van NP NL kent enkele bedreigingen.</p> <p>Ten eerste zijn in het terrestrische deel van NP NL (Oostvaardersplassen, Lepelaarsplassen) de effecten van overmatig stikstof waar te nemen in het verruigen van de vegetatie (m.n. braam). Hoewel het hier geen strikt stikstofgevoelige natuur betreft, heeft deze verruiging invloed op de natuurlijke processen en leefgebiedskwaliteit in het gebied. Dit vraagt aangepast beheer en beleid, waarin stikstofdruk op het gebied wordt verminderd.</p> <p>Ten tweede is er sprake van een mogelijke hoogspanningsverbinding langs/door het gebied, die zich niet laat verenigen met de openheid en de vogelbewegingen. Dit vraagt actie om te</p>

	<p>(maar zie opmerking onder 'monitoring'). Gradiënten van nat naar droog zijn volop aanwezig en worden in de toekomst versterkt door de verbinding tussen Markermeer, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen (o.a. in het project Oostvaardersoever).</p> <p>Het gebied is enorm vlak en uitgestrekt en heeft daardoor een unieke landschappelijke kwaliteit. Er zit een aantrekkelijke paradox verscholen in het panorama: de schijnbare ongereptheid die in essentie het gevolg is en duurzaam afhankelijk blijft van menselijk handelen op grote schaal. Dat narratief wordt in het veld zichtbaar vanaf de artificiële dijken die de grootschalige natuurgebieden omgeven en visueel ontsluiten.</p> <p>De kernzones zijn Natura2000-gebied, hebben een duidelijke begrenzing en zijn grotendeels (Marker Wadden, Oostvaarders- en, Lepelaarplassen) niet toegankelijk voor publiek hetgeen de bescherming van de bestaande kwaliteit borgt. Natuurbeleving vindt plaats in het 'natuurlint', de toegankelijke landschapszone van NP NL, een goed toegepaste vorm van zonering.</p> <p>De veerkracht van het gebied zal worden versterkt door de aanleg van de waterverbindingen tussen Markermeer en Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen, een belangrijke ontwikkeling. De verdere uitbreiding van Marker Wadden / Trintelzand biedt veel potentie voor verder biodiversiteitsherstel en ontwikkeling. Deze nieuwe gebieden verbinden ook de huidige kernen van het NP NL in de toekomst meer met elkaar.</p>	<p>voorkomen dat de hoogspanningsverbinding in of nabij NP NL zal lopen.</p> <p>Ten derde is het wenselijk de commerciële visserij in het NP NL te beëindigen, gezien de enorme betekenis van de natuurlijke vispopulaties voor de ontwikkeling van onderwaterleven en vogelstand.</p> <p>Hoewel de kernzones goed beschermd worden, vragen de landschapszones en ontwikkelzones in en rondom NP NL nog aandacht. NP NL wordt ter hoogte van de Oostvaardersplassen aan de oost- en westzijde direct begrensd door stedelijke ontwikkeling. De landschapszone en ontwikkelzone die als buffer dienen tussen stad en natuurkern, zijn (zeker bij Almere) heel smal. Er wordt goed nagedacht over het opvangen van recreatie in landschapszones grenzend aan de natuurkernen (het 'natuurlint'). Het behouden van natuurlijke processen in m.n. de Hollandse Hout verdient daarbij aandacht.</p> <p>Advies is om ook te kijken naar ontwikkelzones grenzend aan het park: ten oosten en westen van NP NL natuur-inclusief bouwen in de vorm van groene wijken en omzetten van de industrie op het bedrijventerrein Almere naar groene bedrijvigheid; ten zuiden van NP NL ('onder' de A6) een zachte gradiënt van nieuwe natuurontwikkeling naar landbouw-inclusieve natuur naar natuur-inclusieve landbouw.</p> <p>De status van Nationaal Park biedt de gelegenheid te onderzoeken of het mogelijk is de Natura2000 bescherming niet langer per separaat natuurgebied te garanderen maar voor het park als geheel. Dat zou kunnen betekenen dat er meer complementair en gedifferentieerd beheerd kan worden, waarbij elk deelgebied een eigen niche kan krijgen in het ecologische perspectief van het hele systeem. Ons advies is om te (laten) onderzoeken of dit beter gedifferentieerde, ecologische perspectief kansrijk is, zowel qua natuurrendement als qua juridische implicaties voor de toepassing van Natura2000 regelgeving.</p>
<p>Oordeel en toelichting</p>	<p><i>Goed: NP NL herbergt zeer belangrijke internationale en voor Nederland zeer representatieve natuurwaarden; het landschap is enorm uitgestrekt en biedt een indringende beleving van natuurlijke successie en variatie, met name gericht op vogelleven. Voor de toekomst is het zinvol te onderzoeken in hoeverre het natuurbeheer van de verschillende deelgebieden meer gedifferentieerd kan worden. Daarbij is het ook van belang de gesignaleerde drie bedreigingen bij te sturen.</i></p>	

<p>2 Merkidentiteit en merkactivatie</p>	<p>Er is veel geïnvesteerd in het ontwikkelen van een merkidentiteit. De NPNL-marcom-community heeft via Visit Flevoland in relatief korte tijd een prima merk neergezet, met bijbehorende branding guide met heldere richtlijnen en voorbeelden.</p> <p>De huisstijl en het logo verwijzen naar het dynamische karakter van het park. De merkidentiteit sluit aan bij het overkoepelende verhaal van Nederlandse Nationale Parken als gebieden waarin altijd interactie is geweest tussen mens en natuur.</p> <p>Qua activatie (m.n. richting ruimtelijke inrichting en communicatie) valt er nog veel te winnen. De website linkt snel door naar websites van partners zonder duidelijke terugverwijzen naar NPNL.</p> <p>In het veld is de naam Nieuw Land nog mager vertegenwoordigd. Er is nog geen consequente doorvertaling van de merkidentiteit in de ruimtelijke inrichting van het gebied, logo's en andere uitingen van partners zijn dominant; NPNL is ondergeschikt.</p> <p>Het is de commissie ook opgevallen dat het NPNL nauwelijks informatie verschaft over verwante NP'en met een betekenis voor de Nederlandse deltanatuur. Bijvoorbeeld via informatie bij de bezoekerscentra.</p>	<p>Ontwikkel een gezamenlijke strategie en plan van aanpak voor het activeren/doorvoeren van de merkidentiteit in met name ruimtelijke inrichting en communicatie.</p> <p>Zorg intern voor meer afstemming tussen de NPNL-marcom-community en de projectgroep, met als kernvraag hoe zij het merk sterker kunnen uitdragen.</p> <p>Organiseer bijeenkomsten met bewoners, ondernemers en andere stakeholders, om het merk NPNL nog beter op het collectieve netvlies te krijgen.</p> <p>Zorg voor meer gerichte links naar NPNL activiteiten van partners op de website. Zodat je bijv. bij het thema educatie direct terecht komt op de activiteiten van partner Stad & Natuur Almere in NPNL, en niet bij hun algemene activiteiten pagina.</p> <p>Gebruik de ontwikkeling van de poorten in de flanken van het NP om de merkidentiteit stevig neer te zetten.</p> <p>Besteed in de bezoekerscentra aandacht aan het feit dat NPNL onderdeel uitmaakt van een stelsel van NP die samen de parels van de Nederlandse natuur vormen.</p>
<p>Oordeel en toelichting</p>	<p>Goed: De merkidentiteit is in korte tijd heel goed neergezet en uitgewerkt. Gezien de nog jonge leeftijd van de parkstatus is de commissie onder de indruk van de vorderingen die zijn gemaakt. Deze merkidentiteit sluit ook goed aan bij de criteria uit de Leidraad. De activatie van het merk vraagt wel om veel meer aandacht.</p>	
<p>3 Duurzaam toerisme en recreatie</p>	<p>Er is een mooie ontsluitingsstructuur over land (met name over de dijken) en over water (naar Marker Wadden) en spectaculaire panorama's die verschillende vormen van bezoek en ervaringen aan het gebied mogelijk maken. SBB en NM zijn actief en ervaren in het opvangen en geleiden van bezoekersstromen. Er worden bezoekersarrangementen</p>	<p>Betrek de sector bij de ontwikkelingen van het NP in de vorm van een perspectief op een meer gedifferentieerd recreatief aanbod en door een plek in te ruimen in de brede governance.</p> <p>Onderzoek in hoeverre er een verdienmodel kan worden ontwikkeld waarbij de kosten enigszins worden gedekt en de bezoeker een bijdrage kan leveren. Betrek de sector ook nadrukkelijk bij de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid. Laat de</p>

	<p>aangeboden en informatieve kaarten van het hele gebied.</p> <p>De marktpartijen in de recreatiesector lijken zeer bereid in eigen bedrijf en in samenwerking een bijdrage te leveren aan het NP. Het project "Gastheer van het NP" heeft een mooi netwerk opgeleverd maar een structurele invulling van de inbreng van de sector in het NP ontbreekt.</p> <p>Ook een grote partij als de ANWB is slecht aangesloten op de koersbepaling rond recreatie en toerisme.</p> <p>Er zijn verrassend weinig voorzieningen gericht op verblijfsrecreatie nabij het Nationaal Park. In het Poortgebied bij Lelystad worden eerste initiatieven op gang gebracht.</p>	<p>sector zien wat te beleven en te doen is in andere nationale parken.</p> <p>Ten aanzien van de vele voorzieningen die er in het NPNL worden gerealiseerd is het goed ook een meerjarenvisie te ontwikkelen voor de periode na de realisatie. Veelal is het beheer en behoud van voorzieningen een grotere opgave dan de investering in de realisatiefase.</p> <p>Voer regie vanuit het NPNL op de communicatie naar de sector. Het project Gastheerschap is een zelfstandig project en kan die lacune niet opvangen.</p>
<p>Oordeel en toelichting</p>	<p>Voldoende: <i>Er is een groot keuzemenu voor dagrecreatie (goed) bij de terreinbeheerders; verblijfsrecreatie verdient meer aandacht, ook in relatie tot verbinding met de regio en het genereren van inkomsten voor het park (matig).</i></p>	
<p>4 Communicatie en marketing</p>	<p>Het NPNL beschikt sinds 2019 over een marketing- en communicatiestrategie waarvoor jaarlijks 'marcom-plannen' worden ontwikkeld. Er is een website en een nieuwsbrief voor het NPNL. Met de huisstijlgids wordt eenheid van handelen bij communicatie bevorderd. In publiekscampagnes worden belangstellenden geïnformeerd over de ontwikkeling van het NPNL.</p> <p>De verdeling van inspanningen en verantwoordelijkheden voor communicatie over NPNL lijkt desondanks nog niet stabiel. De coördinatoren en uitvoerders van communicatie bij de partners krijgen te weinig tijd om het goed af te stemmen, voor te bereiden en uit te voeren.</p> <p>We zien een aantal aandachtspunten, waaronder:</p>	<p>Ten eerste verwijzen we naar de aanbeveling voor het ontwikkelen van een gezamenlijk <u>merkactivatieplan</u> met alle betrokkenen. Communicatie speelt hierin een cruciale rol. Het verstevigen van de regie over de communicatie vanuit NPNL en de navolging daarvan door partners is gewenst.</p> <p>Het is goed om aanvullend hierop ook een gezamenlijk communicatieplan te ontwikkelen, met duidelijke rollen en bijdragen van de verschillende partners, en daarbij de rol van de provincie als regisseur van de communicatie te articuleren.</p> <p>In aanvulling op deze organisatorische aanbevelingen, ziet de commissie ook nog één meer inhoudelijk thema als het gaat om communicatie:</p> <p>Er wordt op de website impliciet gesuggereerd dat je het hele gebied 'van binnenuit' kunt ondergaan terwijl je het eigenlijk voornamelijk 'van buitenaf' kunt beleven. Dat lijkt een zwakte: 'mooi park, maar je kunt er niet in', dat is min of</p>

	<p>- Het feit dat IVN eigenaar is van het gastheerschapprogramma, waardoor andere partners minder toegang hebben tot de doelgroep ondernemers voor hun communicatie-uitingen</p> <p>- De spagaat van Natuurmonumenten: ze hebben maar een klein team van vier medewerkers voor Marker Wadden, die worden overladen met verzoeken vanuit de media. De ontwikkelingen en vragen vanuit NP NL gaan voor hen te snel om er nog bij te kunnen doen.</p> <p>- De nog te lage naamsbekendheid van NP NL; terreinbeheerders mogen van elkaar verwachten dat hun deelname in het NP NL ook op hun websites duidelijk zichtbaar wordt gecommuniceerd. Dat wordt nu niet eendrachtig en consequent gedaan.</p>	<p>meer de algemene opinie. Maar je kunt ook omdenken: juist het feit dat je er niet in kunt maar het wel kunt 'overzien' is een hele grote kracht van dit park die nog onvoldoende is benut in communicatie.</p>
<p>Oordeel en toelichting</p>	<p><i>Voldoende: De naam en faam van de Oostvaardersplassen en sinds kort ook van Marker Wadden bieden veel potentie voor merkontwikkeling en communicatie van het NP NL; er is in korte tijd heel veel op gang gebracht en ook bereikt. De individuele medewerkers die vanuit de partnerorganisaties verantwoordelijk zijn voor de communicatie voelen echter nog te weinig binding en eendracht. Zij zetten zich, ondanks te weinig uren, wel in voor dit project. Maar het loopt op dit punt niet helemaal gesmeerd.</i></p>	
<p>5 Educatie</p>	<p>Er is een educatiestrategie met een aanvullende aanscherpende notitie opgesteld door de themagroep recreatie. De partners hebben overeenstemming over een gezamenlijk toekomstplan voor de programmering van de educatie. Ook Stad & Natuur Almere heeft concrete voorstellen en activiteiten gericht op gezinnen en schoolgaande kinderen. Er zijn heldere doelen vastgesteld voor de educatie, gedifferentieerd naar doelgroepen en aansluitend bij de landelijke strategie voor Nationale Parken Nieuwe Stijl.</p> <p>Partnergemeente Almere brengt veel kennis in vanuit bestaande activiteiten van Stad & Natuur Almere. SBB is betrokken vanuit management van de buitencentra.</p> <p>SBB Lelystad en IVN zijn aangehaakt maar enigszins zoekende naar hun</p>	<p>Een punt dat meer aandacht verdient zijn de 'magische momenten'. Volgens gangbare inzichten ontstaan deze momenten tijdens vrij spel of ongestructureerd buiten zijn. Dit wringt met geregisseerde en georganiseerde activiteiten. Het zou goed zijn om een visie te ontwikkelen op de vraag hoe je magische momenten kunt stimuleren zonder al te sturend te zijn. Bijvoorbeeld vanuit het principe 'Leave space for magic to happen' uit de informele educatie.</p> <p>Er is meer kans op magische momenten in grootse natuur, maar net die natuur is in NP NL niet toegankelijk. Maar je kunt er wel met ontzag over uitkijken, en dat kan ook magisch werken, vergelijkbaar met ervaringen van astronauten in de ruimte. Maak meer gebruik van dit 'overview-effect', zie https://www.spacebuzz.nl/.</p> <p>Op het kruispunt van educatie en recreatie is een duidelijk koers gezet: de omlijsting van het gebied door hoge dijken biedt een prachtig uitgangspunt voor het beleven, begrijpen en waarderen van het NP. De commissie denkt dat een integraal ontwerp moet worden gemaakt</p>

	<p>rol en bijdrage. De inzet van Natuurmonumenten is te karakteriseren als selectief en spitst zich toe op Marker Wadden; hier wordt wel veel bereikt.</p> <p>Er zijn vier verhaallijnen geformuleerd gerelateerd aan de identiteit van het gebied; deze bieden een gezamenlijk en verbindend uitgangspunt voor de ontwikkeling van producten, activiteiten en events door de verschillende partners.</p> <p>Een sterk punt is het gebruik van innovatieve methoden zoals storytelling en <i>placemaking</i> als achtergrond.</p>	<p>voor de gehele routing inclusief de educatieve uitzichtpunten van de dijken die het gebied belijnen en doorkruisen. Een mogelijkheid die ook besproken is, is het bouwen van een zeer hoge uitkijktoren op precies de goede plek.</p>
<p>Oordeel en toelichting</p>	<p><i>Goed: Het educatieteam werkt aan gezamenlijke doelstellingen in onderlinge harmonie met respect voor de inbreng van de verschillende partners. De komende tijd moet leren of de afspraken ook feitelijk worden doorgezet. In de strategie en programmering wordt aangesloten bij zowel de landelijke richtlijnen als de visie van NPNL en er is veel aandacht voor de unieke identiteit van het park. Er wordt gebruikt gemaakt van innovatieve methoden. Er kan nog meer worden ingezet op de magische momenten met name de magnifieke ervaring van het uitkijken over de grootsheid van de natuur.</i></p>	
<p>6 Onderzoek en monitoring</p>	<p><u>Onderzoek:</u> Het NPNL nodigt uit tot en faciliteert onderzoek, o.a. door het beschikbaar stellen van veldstations. Er wordt vanuit verschillende onderzoeksinstellingen onderzoek gedaan. Voor Marker Wadden en Oostvaarderplassen is weliswaar sprake van een werkelijk gestructureerd wetenschappelijk onderzoek, de mate waarin de resultaten kunnen bijdragen aan de kwaliteit van NPNL als geheel is niet gearticuleerd.</p> <p>Er is een contourenschets voor een NPNL kennisagenda.</p> <p><u>Monitoring:</u> Natura2000-doelen worden in de kerngebieden gemonitord. Er is geen NPNL-breed monitoringsprogramma.</p> <p>In de Ontwikkelingsvisie wordt de ambitie gesteld om het aantal bezoekers te vergroten van 900.000 naar 2 miljoen. Bij een dergelijke</p>	<p><u>Onderzoek:</u> Een volgende stap is het uitwerken van een onderzoeksagenda die richting geeft aan wat het NP als geheel nodig heeft om door te ontwikkelen.</p> <p><u>Monitoring:</u> Voor het deel van het NPNL dat geen Natura2000-gebied is en voor de nieuw aan te leggen natuur (o.a. Oostvaardersoevers) is het niet duidelijk of en hoe langjarige monitoring is geregeld. Dit vraagt om een gedegen lange-termijn monitoringsplan voor het hele NPNL. Dit is vooral van belang om in de verschillende gebieden in het park de natuurkwaliteit en de doelmatigheid van het beheer langdurig te volgen en de impact van beheer- en beheersmaatregelen en externe drukfactoren (klimaat, stikstof, recreatie) te evalueren, teneinde de natuurwaarden optimaal te beschermen. Tegen deze achtergrond pleit de commissie er ook voor een goede 0-meting op te zetten.</p>

	ambitie hoort een goede 0-meting en een monitoringsysteem om te zien welke effecten de maatregelen en voorzieningen hebben op de ontwikkeling van de bezoekersaantallen en omgekeerd.	
--	---	--

Oordeel en toelichting	<i>Goed/matig: goed op het niveau van de twee belangrijkste deelgebieden; matig op het niveau van de doelen van het NP als geheel; NP NL is zich bewust van het belang van gedegen onderzoek en heeft wel de ambitie maar heeft die nog niet operationeel gemaakt. Om de ontwikkeling van het NP NL als geheel te volgen is meer systematische aandacht voor parkbrede monitoring nodig.</i>	
7 Verbondenheid met de regionale gemeenschap	<p>Het verbinden van natuur en samenleving is één van de drie opgaven die zijn opgenomen in het handvest. Deze opgave is uitgewerkt in vier strategieën, die vooral gericht zijn op ‘de samenleving’ in het algemeen. Met name NM is erin geslaagd voor Marker Wadden veel vrijwillige medewerkers te rekruteren uit de omliggende steden.</p> <p>Maar het merk ‘Nationaal Park Nieuw Land’ zit nog helemaal niet tussen de oren van de regionale gemeenschap; het lijkt over de regio heen naar een internationaal niveau te zijn getild. Omwonenden en ondernemers kennen vooral de deelgebieden. ‘De regio’ is ook nog niet formeel vertegenwoordigd in de organisatie.</p> <p>De unieke waarden van het gebied zijn vertaald in verhaallijnen, waarin de grote grazers geen rol spelen. Dit lijkt een goede aanpak om een gevoel van verbondenheid te stimuleren en polarisatie rondom dit thema tegen te gaan.</p> <p>De potentie van de regionale gemeenschap om een financiële of andere bijdrage te leveren wordt nog onvoldoende benut. Er zijn behalve aanmelding als vrijwilliger en gastheer weinig mogelijkheden voor inwoners en ondernemers om een relatie op te bouwen met het park.</p>	<p>Ontwikkel strategieën en een concreet Plan van Aanpak voor het verbinden van natuur en samenleving die specifiek zijn gericht op de regionale gemeenschap (of pas strategieën zoals nu geformuleerd in het handvest aan).</p> <p>Zet sterker in op activatie van het merk Nieuw Land als vertrekpunt voor verbinding met de regio. Denk hierbij bijv. aan excursies voor bewoners en/of ondernemersgroepen in de regio.</p> <p>Zorg voor formele inbedding van de regio in de organisatie bijv. via een gebruikersplatform. Voer dan een stakeholder-analyse uit om te bepalen welke relaties je wilt opbouwen en versterken.</p> <p>Zorg dat het merk NP NL en de verhaallijnen ook landen in de regionale gemeenschap.</p> <p>Houd de wederkerigheid in het oog: wat heeft de lokale gemeenschap aan de relatie die ze aangaan met het park? En wat hebben zij het park te bieden?</p> <p>Ga ook het gesprek aan met ondernemers in de flanken van het park. Tijdens onze rit langs de Oostvaardersplassen zagen wij activiteiten zoals kassenbouw en een boerderij met lama’s pal op de grens met het nationaal park. Onderzoek hoe deze ondernemers zich meer kunnen verbinden met de waarden van het park.</p> <p>Ontwikkel samen met ondernemers verdienmodellen die passen bij de identiteit en het karakter van het park als structurele basisfinanciering naast de geldstromen vanuit de provincie en de inzet van de partners.</p>

	<p>De verbondenheid van burgers bij het NPNL heeft nog nauwelijks aandacht gekregen. Op dit moment kent de burger de Oostvaardersplassen, de Lepelaarplassen en Marker Wadden. Het NP heeft nog vooral een bestuurlijke identiteit. Het is van belang dat het NPNL als gebied en als ambitie maatschappelijk draagvlak krijgt. De mate waarin het NPNL erin slaagt het draagvlak te vergroten zal in grote mate bijdragen aan de duurzaamheid en het succes van het NPNL.</p>	
Oordeel en toelichting	Matig; <i>Er is tot nu toe weinig aandacht voor verbinding met de regionale gemeenschap. Dit is een opgave die nog grotendeels moet worden gerealiseerd.</i>	
8 Governance	Zie paragraaf 4 - deel I	Zie paragraaf 4 – deel I
Oordeel en toelichting	Goed; <i>de invulling van de Governance voor deze eerste vijf jaar heeft goed gewerkt. Voor de komende periode is een discussie over de koersbepaling van de governance nodig.</i>	
9 Ambitie-document en uitvoerings-agenda	<p>Er is een wervende en ambitieuze Ontwikkelingsvisie en een verbindend Handvest opgesteld die door alle partijen zijn onderschreven en er zijn gebiedsbeheerplannen gericht op het beschermen en versterken van de gebiedswaarden. Het Handvest herinnert alle partijen, ook als de individuele ondertekenaars ‘doorschuiven’ binnen of buiten hun organisaties aan het gemeenschappelijke commitment met betrekking tot het NP. De Ontwikkelingsvisie is een toekomstperspectief opgesteld vanuit de samenhangende structuur- en systeemeigenschappen van het NPNL. Een aantal deelverkenningen daarin lijkt niet erg realistisch (energievelden, nieuw NS-station) maar het ecologische en recreatieve vergezicht is aantrekkelijk.</p> <p>Het NPNL werkt met een jaarlijkse werkplanning en verslaglegging (jaarplan, begroting, jaarrekening, jaarverslag). Deze producten betreffen de ‘zachte kant’ van de programmering: governance,</p>	<p>De Ontwikkelingsvisie is een kwalitatief perspectief op de ruimtelijke kansen in en van het Nationaal Park. De stuurgroep is momenteel niet zelf aan zet als investeerder in deelgebieden maar zou wel de borging en beoordeling van de ruimtelijke kwaliteit van de maatregelen en de voorzieningen kunnen oppakken. Veel provincies hebben in dit verband ervaring met een onafhankelijk benoemde Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit. De grotere samenhang, de architectuur van de gebouwen, de vormgeving van de voorzieningen, de grafische presentatie, alles is voorgeschreven en gepubliceerd door de Stuurgroep, maar wie is de inhoudelijke ‘eigenaar’ van deze kaders? De benoeming van een onafhankelijke NPNL Adviseur die aan de deelnemende bestuurders gevraagd en ongevraagd de ruimtelijke samenhang in het NP aanjaagt en zo nodig bijstuurt, sluit naadloos aan op de ambities en de bedoelingen van de organisatie.</p> <p>Indien de stuurgroep wil sturen op de integrale gebiedsontwikkeling zoals die in de ontwikkelingsvisie is neergelegd dan is een totaaloverzicht in een parkbreed jaarplan en jaarverslag wel van belang. Dat laat onverlet dat de organisaties die de projecten uitvoeren formeel eindverantwoordelijk zijn.</p>

	marketing, educatie, kennis en onderzoek. De feitelijke uitvoering van projecten is in handen van de diverse organisaties en overheden die deelnemen aan de samenwerking.	
Oordeel en toelichting	<i>Voldoende: De Ontwikkelingsvisie is een stevig integraal perspectief maar er wordt niet gestuurd op basis van een gezamenlijk Uitvoeringsprogramma. De stuurgroep zou met de aanstelling van een Parkadviseur Ruimtelijke Kwaliteit (vergelijkbaar met een Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit), wellicht eerst voor twee jaar, een ruimtelijk-kwalitatieve 'waakvlam' kunnen introduceren. De benoeming moet bestuurlijk gedragen zijn. Advisering en verantwoording verloopt idealiter aan Raden en Staten.</i>	

Marker Wadden © Allwright

5 Slotbeschouwing

NPNL is een jong bestuurlijk initiatief. De eerste jaren na de oprichting zijn erg goed gebruikt om inhoudelijk koers te bepalen, gemeenschappelijke prioriteiten te definiëren en vanuit ieders culturen en tradities aan elkaar te wennen. Met het Handvest is er meer dan een intentie uitgesproken om te werken aan het idee dat ieder voor zich sneller kan handelen maar dat er samen meer kan worden bereikt. De balans tussen de eigen verantwoordelijkheid en uitdagingen enerzijds en de grote som der delen anderzijds wordt voortdurend beproefd.

De visitatiecommissie stelt vast dat het NPNL aan de vooravond staat van een volgende ontwikkelingsfase. De komende vijf jaar zouden naar onze mening in het teken moeten staan van het werken aan de expliciet gemaakte voordelen van de samenwerking. We denken dat dat mogelijk is op een aantal gemeenschappelijke dossiers die de afgelopen jaren wel degelijk op de

agenda hebben gestaan maar die nog onvoldoende urgentie of draagvlak hebben gekregen, resultaten te boeken. In het bijzonder denken we aan

- gedifferentieerder aanpakken van het terreinbeheer op basis van complementaire ecologische prestaties;- ontwerpen en inrichten van de recreatief-toeristische dijkenroute als *unique selling point* van het NPNL;
- opbouwen van een overkoepelende kennisagenda en monitor, versneld voltooiën van de merkactivatie;
- benoemen van een onafhankelijke voorzitter, die met gezag alle partijen aanspreekt en vertegenwoordigt
- instellen van een programmabureau, aanstellen van een onafhankelijke kwaliteitsadviseur.

De commissie is voorzichtig optimistisch dat door de introductie van het vernieuwde beleidsprogramma Nationale Parken onder auspiciën van het ministerie van LNV de mogelijkheden zullen verruimen om de kosten die samenhangen met het verdiepen en verbreden van NPNL te dekken. Tot slot willen we ervoor pleiten dat NPNL zich explicieter positioneert ten opzichte van de collega Nationale Parken zodat duidelijk wordt waarom dit gebied juist in zijn grotere samenhang zo ontzettend belangrijk is.

Trintelhaven (Trintelzand) aan de oostkant van de dijk/weg © Rijkswaterstaat

BIJLAGEN

1. Programma Visitatiebezoek Nationaal Park Nieuw Land op 1 februari 2023

ochtend:

- Ontvangst door voorzitter en secretaris NPNL in het kantoorpand van Staatsbosbeheer aan de Kitsweg in Lelystad
- Excursie door een deel van het NPNL

Gebiedsbezoek visitatiecommissie

middag:

Parallelsessies in tweetallen met vertegenwoordigers van:

Eén van de parallelsessies

- > Maatschappelijke organisaties en ondernemers
- > Organisaties betrokken bij educatie
- > Enkele terreinbeherende organisaties
- > Marketing en communicatiepartijen, leden Marcom-community
- > Vertegenwoordigers van de 'watersector'
- > Leden van de projectgroep NPNL

Afsluitend gesprek met de voorzitter en leden van de Stuurgroep NPNL

avond:

- Werkdiner commissie bij Boer Kok in Lelystad: observaties gedeeld en werkzaamheden verdeeld

2. Lijst van geraadpleegde bronnen

De Zelfanalyse NPNL, die op verzoek van de commissie is opgesteld door NPNL, is als kerndocument gebruikt.

Daarnaast is kennisgenomen van de onderliggende documenten:

- Ontwikkelingsvisie (Mecanoo)
- Ondertekend Handvest
- Stand van zaken NPNL, inclusief projectenkaart
- Uitvoeringsprogramma 2019 – 2023
- Eindrapportage Naar een Kennisagenda NPNL
- Brandgids NPNL
- Ruimtelijke kwaliteitsgids
- Merkgids NPNL
- Merknootitie NPNL
- Uitvoeringsprogramma Almeerse Poort
- Notitie educatiestrategie
- Slotdocument kennisagenda en -beheer
- Financieringsstrategie
- NPNL-werkplan 2022
- Strategisch Marcom-plan 2020 – 2023
- Werkplan 2023